

Universitätsbibliothek Paderborn

Reverendissimi Ac Illustrissimi D.D. Antonii Godeau Episcopi Venciensis Viri Celeberrimi Theologia Moralis

Ex Purissimis Sacrae Scripturae, Patrum Ac Conciliorum Fontibus Derivata,
Notis Theologicis Illustrata, Duasque In Partes Divisa

Complectens Tractatus I. De Fontibus Doctrinae moralis. II. De praecipuis
ejusdem Fundamentis. III. De Peccatis. IV. De Legibus. V. De summario
dilectionis Praecepto. VI. De primo decalogi Praecepto. VII. De secundi
decalogi Praecepto

Godeau, Antoine

Augustae Vindelicorum, 1774

Sectio II. De caritate, tamquam primo Moralis christiana fundamento.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53562)

mors æterna, quam peccatum affert: Stipendium peccati mors (Rom. 6.).

Difficilem hanc concupiscentiæ resistendi regulam forte quis dicer; sed illi solum est difficilis, qui Christianismi & Evangelii spiritu caret, quo sui ipsius abnegatio præcipitur. Qui Deum diligit, mundum contemnit: qui se in Baptismate mundo & pompis ejus renunciasse serio considerat, haud ægre suis stat promissis, & visibilibus renunciat. *Et nobis vocatis a Christo visibulum delectatio minuitur, & invisibilium amor homo interior recreatus ad interiorem lucem, quæ nunquam occidit, revertatur, secundum Apostolicam disciplinam non quærens quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna.*

SECTIO II.

DE

CARITATE, TAMQUAM PRIMO
MORALIS CHRISTIANÆ
FUNDAMENTO.

CAPUT I.

Caritas christianarum actionum Regula esse debet.

Quæ hætenus diximus, ostendunt non licere Christiano ex cupiditate operari, neque concupiscentiæ in re ulla assentiri, nimirum creatura

tura aliqua oblectari. Restat igitur ut Christianus ex caritate agat. De caritate id affirmans, non de perfecta caritate loquor, ita ut hanc bonis operibus necessariam existimem; hæc siquidem propositio damnata fuit (a). Verum id affirmo, opus vere meritorium non existere, nisi illi aliquis amoris Dei gradus sit adjunctus.

In hoc a Moysis lege Evangelii lex differt, quod illa timoris lex erat, hæc vero lex est amoris. Jesus Christus, qui Evangelii legem condidit, ait: *In his duobus mandatis (nempe Dei amore & proximi) universa lex pendet, & Prophetæ (Matth. 22.)*. Sanctus Paulus ait: *Plenitudo legis dilectio (Rom. 13.)*. *Omnis lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum (Galat. 5.)*. *Qui diligit Dominum, legem implevit (Rom. 13.)*. Hæ loquendi rationes nos admonent, quidquid præcipitur, aut vetatur, ad duplex spectare præceptum, Dei videlicet amandi & proximi: quare nostrarum actionum omnium principium, causa, & finis caritas

(a) Actum Caritatis influxu destitutum adhuc posse morali bonitate præditum esse Concilium Constant. contra Joannem Hus Sess. 15. definiit. Asserenti, *omnia opera, quæ ante justificationem fiunt, vere esse peccata &c.* Concilium Trid. Sess. 6. Can. 7. anathema dixit. Bonitas moralis naturalis a supernaturali actus vigore caute est distinguenda. *Bonitatem moralem naturalem actus ab objecto, & circumstantiis accipit: vigorem supernaturalem, seu rationem meriti, Caritatis influxui debet*. Peccator, Caritate exutus, adhuc *bene, ac honeste agere; nihil tamen pro vita æterna mereri potest.*

ritas esse debet. Quidquid Dei lege prohibemur, (inquit Sanctus Augustinus de *Perf. just. c. 5.*) & quidquid jubemur facere, ad hoc prohibemur, & jubemur, ut duo ista compleamus: imo tota Scriptura, adeoque Dei cum hominibus providentia, non aliud spectat. Hinc præcepta omnia proprie loquendo unum præceptum sunt; illud namque amandi Deum, præceptum amandi proximum, omniaque Christianis tradita præcepta complectitur. Quamobrem ait Apostolus: *Omnia opera vestra in caritate fiant (1. Cor. 16.). Super omnia caritatem habete, quod est vinculum perfectionis (Coloss. 3.). Finis præcepti est caritas (1. Tim. 1.). Ante omnia, inquit Sanctus Petrus, mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum (1. Petr. 4.).* Magnam hanc veritatem præ reliquis Sanctis Patribus melius sanctus Augustinus declaravit, caritatem nempe complementum esse, compendium, vim Evangelii, virtutesque reliquas a caritate perfectionem accipere, & juxta singularum naturam & effectus cum caritate communicare. *Et ut generaliter, inquit ille, breviterque complectar, quam de virtute habeam notionem, quod ad recte vivendum attinet, virtus est caritas, qua id, quod diligendum est, diligitur: hæc in aliis major, in aliis minor, in aliis nulla est (de Morib. Eccl. c. 6. & ep. 29.).* Felices tunc & beati erimus, si Deo adhæreamus, *cujus unius anima rationalis incorporeo, si dici potest, amplexu veris fœcundatur virtutibus: ad hoc bonum debemus & a quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere.*

Sic

Sic complentur duo illa praecepta, in quibus tota
lex pendet, & Prophetæ. In hac vita virtus
non est, nisi diligere quod diligendum est. Quid
autem eligamus quod præcipue diligamus; nisi
quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est, cui
si diligendo aliquid vel præponimus, vel æquamus,
nos ipsos diligere nescimus. Tanto enim nobis
melius est, quanto magis in illum imus, quo nihil
melius est; imus autem non ambulando, sed aman-
do (epist. 52. ad Macedon.). En primum axio-
ma, ex quo elicit, nil aliud esse virtutem, quam
Dei amorem, nempe diligere quod diligendum
est; nam Virtus nihil aliud est, quam ordo amo-
ris. Satis jam probavimus, Deum unice prop-
ter seipsum ab homine esse amandum, quoniam
solus Deus est bonum, quo homo beatus effici-
tur, non creatura, quæ bonum est inferius.

Alterum Ethicæ Christianæ axioma est, sic
a Christiano bona opera esse facienda, videlicet
coaptando animum illis incommutabilibus regulis
luminibusque virtutum, quæ incorruptibiliter vi-
vunt in ipsa veritate sapientiaque communi, qui-
bus & ille coaptavit & fixit animum, quem istis
virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit;
& in hanc legem, veluti in speculum perspicien-
do, ut quid sibi agendum sit, videat. Amore
hanc legem debet amplecti. Hoc qui sobria di-
scretione eligit, prudens est: qui nulla hinc affli-
ctione avertitur, fortis est: qui nulla alia delecta-
tione, temperans est; qui nulla elatione, justus
est; his scilicet regulis luminibusque coaptando,
quæ vivunt in ipsa veritate sapientiaque, quæ
Deus

Deus est. Rationalis creatura ita est condita ut ipsa sibi beatitudo esse non possit; sed conversione ad immutabile bonum beatam fieri oportet; si ab eo avertitur, erit misera: ejus ab hoc bono aversio est peccatum, virtus est ad illud conversio; *ad hoc se igitur animus convertit, ut bonus sit, a quo habet, ut animus sit.*

CAPUT II.

Caritas Virtutes progenerat.

In terrestri Paradiso fons erat, qui in quatuor divisus flumina terram omnem irrigabat. In Ecclesia pariter amoris Dei fons adest, qui in quatuor Cardinales virtutes dividitur, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, & Justitiam. *Illud quod quadripartita dicitur virtus, (inquit sanctus Augustinus de Morib. Eccles. cap. 15.), ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum utinam ita sit in mentibus vis, ut nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem: ut Temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: Fortitudo amor, facile tolerans omnia propter quod amatur: Justitia amor soli amato serviens, & propterea recte dominans: Prudentia amor ea, quibus adjuvatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cujuslibet, sed Dei esse dicimus, id est summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordie. Nobili profecto minus modo de his virtutibus Philosophi loquuntur; neque ii, qui horum definitiones sectantur, tam sub-*

sublimiter, quam magnus iste Doctor, de illis differunt. Philosophorum vero falsæ erant infirmæque virtutes, humano enim illi agebant modo, creatumque sibi finem proponebant: illorum prudentia erat desidia; fortitudo superba audacia; temperantia abstinentia, qua hominum plausus captabant; & justitia alienorum bonorum distributio, qua ne proximum læderent dumtaxat cavebant. Hoc secundum Arausicanum Concilium hisce verbis docet: *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei caritas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quid amplius, (inquit noster sanctus Doctor ibidem c. 25.), de moribus disputem? Si enim Deus est summum hominis bonum, quod negare non potestis, sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere est bene vivere, ut nihil sit aliud bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere. A quo existit, ut incorruptus in eo amor, atque integer custodiatur, quod est temperantiæ; Et nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii seruiat, quod est justitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusque subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio, qua sola impetrat, ut veritatis sinceritate perfruatur: hæc nobis Testamento utroque concinitur, hæc nobis hinc atque inde suadetur. Eo majorem habent læ verba auctoritatem, quod non ex Homilia sunt excerpta, ubi oratorio more, non dogmatico Augustinus credi posset locutus; sed ex Tractatu,*

Godeau Theol. Mor. Pars I. I tu,

tu, in quo contra Manichæos disputat, illosque
 catholicæ Ecclesiæ fidem docet. In reliquis suis
 libris eandem doctrinam tradidit, quod facile
 iisdem suis verbis possem ostendere. At bre-
 vitas, cui pro virili studeo, & in quam nimis
 forrasse hæctenus peccavi, alios hic sancti Au-
 gustini textus proferre vetat. Satis est serio
 nos attendere, quid amor proprius, aut vehe-
 mens creaturæ amor operetur: quæcumque agi-
 mus, ex hoc amore promanare, illumque respi-
 cere intelligemus; paratos nos esse ad quælibet
 toleranda propter creaturam, quam amamus,
 & ad voluptates quaslibet propter illam deserren-
 das, nihil nos intactum relinquere, ut illa, quæ
 ad ipsam spectant, obrineat, omnemque nos
 movere lapidem, ut illa potiamur, & possessio-
 nis hujusce obstacula arceamus.

Fides atque spes sine caritate mortuæ sunt.
 Ut sibi credamus, & in ipsum speremus Deus
 jubet; sanctus vero Paulus ait: *Accepimus gra-
 tiam & apostolatum ad obediendum fidei in omni-
 bus gentibus (Rom. 1. 5.)*. Sine caritate autem
 perfecta, vel imperfecta fidei præceptis, ut
 oportet, obedire non possumus: *Credere enim
 oportet accedentem ad Deum, quia est, & inqui-
 rentibus se remunerator sit*, inquit sanctus Pau-
 lus *Hebr. II. 6*. Quomodo vero, si Deum
 non amemus, vivaciter credere possumus illum
 inquirentibus se Remuneratorem fore?

CAPUT III.

Caritas Spem nutrit, & auget.

Christianæ Spei non minus, quam fidei, caritas conjuncta est; christiana siquidem spes est virtus, nec sine Dei amore virtus perfecta existit. Qui cum hoc amore spem copulari non posse existimant, quoniam hæc Deum veluti bonum suum acquirere nititur, ac propterea concupiscentiæ potius, quam amicitiae amor censenda est, Christianæ spei excellentiam & puritatem hi minime intelligunt (a). Illa quidem Deum

con-

(a) Æternæ retributionis Spem a Caritate perfecta exclusam Franciscus di Salignac Fenelon Archiepiscopus & Dux Cameracensis voluit, cujus proin librum, *de Principiis fundamentalibus Sanctorum* conscriptum, Innocentius XII. a. 1699. prohibuit. Inter propositiones viginti tres, quas in suo Breui ad majorem fidelium cautelam Pontifex specialiter confixit, prima ac potissima ista erat: *Datur status amoris Dei, qui est Caritas pura, & sine ulla admixtione proprii interesse. Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem, in eo amando inveniendam. Secunda: In statu vitæ, contemplativæ, seu unitivæ omittitur omne motivum interessatum timoris & spei.* Vix Apostolica sententia pientissimo Præsuli Fenelonio innotuit, humiliter ei se submitit, eamdem publicavit, simulque Epistolam circularem, vulgatæ prius doctrinæ revocatoriam, suos ad diœcesanos dedit. Exemplum profecto quo salubrius, eo imitatione dignius!

consequi cupit, veluti bonum, quo beata erit: at duo in beatitudine; sunt attendenda beatitudinis objectum, nempe Deus, & homo, qui beatitudinem adipiscitur. Si beatitudinem sui ipsius tantum amore cuperet homo & speraret, concupiscentiæ hic esset amor, non amicitiae; nec ista vere christiana spes esset; bene vero desiderium fruendi Deo propter Deum, ut illum glorificemus, & laudemus, illique semper adhaereamus, licet seipsum homo in hoc desiderio respiciat, non tamen seipsum unice quaerit. Tunc christiana est spes, cum ad fontem suum rivus amoris redit, *dilectionem sui, & dilectionem illius refert in illam dilectionem Dei, qua nullum a se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur.* Spei definitiones, quas afferunt Scholastici, probant non posse illam sine aliquo Dei amore existere, quemadmodum de fide jam diximus. *Spes, inquit divus Thomas, est virtus, qua speramus bona aeterna & spiritualia (2. 2. quaest. 17. art. 1.).* Haymo sic illam definit: *Spes est expectatio certa futura beatitudinis, procedens a gratia Dei, & a meritis praecedentibus.* Alii ita illam definiunt. *Spes est virtus divinitus infusa, qua firmiter expectamus salutis nostrae bonum, & vitam aeternam.* Quomodo autem beatitudinis aeterna & spiritualia bona, quae gratiae Dei & praecedentium meritorum sunt effectus, spei objectum esse possunt, quin ille ametur, qui hujusmodi beatitudinis est objectum? An merita possunt existere, quae a caritate non proficiuntur, cum vitae aeternae nulla sit meritoria actio sine caritate?

re? Ait sanctus Ambrosius: *Ex fide est caritas, ex caritate spes.* Cæterum beatitudinem a Deo sperare, nec illum diligere, est diabolica præsumptio, non spes christiana. *Si & credit, & diligit,* inquit sanctus Augustinus, *bene agendo, & præceptis bonorum morum obtemperando, efficit ut etiam speret se ad id quod diligit esse venturum.* Sapiens in Proverbiis ait: *Non habent spem futurorum mali (Prov. 24.), & in libro Sapientiae inquit: Quoniam spes impiii tamquam lanugo est, quæ a vento tollitur; & tamquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur; & tamquam fumus, qui a vento diffusus est: & tamquam memoria hospitis unius diei prætereuntis (Sap. 5. 15.).* Hæ loquendi formulæ aperte ostendunt, posse aliquo modo dici, impiorum spem non esse spem veram, ideoque nec virtutem. At Apostolus ita definit: *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit, quia caritas diffusa est in cordibus nostris (Rom. 5.).* Meliusne potest spes christiana explicari, quæ ex caritate oritur, quam Spiritus Sanctus in cordibus nostris diffundit? Sanctus Joannes ita de spe loquitur: *Qui habet hanc spem, sanctificat se, sicut & ille sanctus est (1. Joan. 3.).* Num sine caritate possumus sanctificari?

Idem ratio suadet. Quemadmodum sine eius cognitione nihil potest amari, ita quin illud ameretur, nihil sperari potest; illud enim tantummodo bonum speramus, quod nobis convenire

nire arbitramur, illudque diligimus, quod tale esse judicamus.

Attamen non hic ego de caritate perfecta loquor, a qua sicut & fides, spes dividi potest: dico solum spem vere christianam, qualem Christus jubet, non existere sine caritate saltem imperfecta: secus præsumptio esset, aut amoris proprii illusio, non theologica virtus. Hinc facile elicitur spem aliam esse *formatam*, aliam *informem*, sicuti & fides alia formata, alia informis existit, ut Theologi loquuntur; & utramque Dei esse donum. At certum quoque est informem hanc spem sine imperfecto aliquo Dei amore non posse agere; sicut sine aliquo Dei amore informis fides non agit.

Idem de virtutibus reliquis affirmare oportet, quæ ad quatuor Cardinales spectant, quarum caritas anima est & moderatrix; & quo ipsa plus minusve illas informat, plus illæ minusve excellent. Inter has prima est Religio, quæ ad justitiam spectat, debitumque Deo cultum tribuit: at quis nesciat, Deum, sicuti oportet, nec coli nec honorari posse, quin diligatur? *Qui timetis Dominum*, inquit sanctus Augustinus, *laudate eum*. *Quis autem veraciter laudat, nisi qui veraciter amat?* *Tantum ergo est, ac si diceret: Qui timetis Dominum, amate Deum.* *Dixit enim homini sicut scriptum est: ecce pietas est sapientia.* Porro pietas Dei cultus est, nec colitur ille nisi amando. *Quis cultus ejus, nisi amor ejus, quo nunc desideramus eum videre, credimusque & speramus eum nos esse visuros?* *Hoc enim coli-*

colitur quod diligitur. Unde quia Deus rebus omnibus major & melior invenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur (epist. 120. ad Honoratum). Hic cultus Evangelio convenit, hic a legis cultu distat, qui exterior & carnalis erat, qui solum propter retributionem aut suppliciorum timore Deum colebat; sed non sicuti Deum, qui propter seipsum amari & meretur & jubet: *Ut hoc sit pertinere ad Testamentum novum, legem Dei habere non in tabulis, sed in cordibus scriptam, hoc est in intimo affectu justitiam legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur*, inquit sanctus Augustinus. „Spei amor, „ait sanctus Franciscus Salesius, est amor cupiditatis, sed cupiditatis rectæ, qua Deum non „ad nos, nostramve utilitatem referimus, sed „illi ut felicitati nostræ ultimæ adhæremus: hoc „amore nosmetipsos cum Deo amamus; sed non „Deo aut nos anteponimus, aut æquamus. „Nostri amor cum Dei amore conjungitur, sed „Dei amor est validior; amor proprius hic „sane adest, sed veluti comes, non ut causa præcipua; adest nostra utilitas, sed huic Deus „anteponitur. Ut summum nostrum bonum „Deum amantes non illum ad nos trahimus, „sed nos ad illum imus: non nos Dei finis sumus, sed ille finis noster; non ille noster est, „sed nos sui sumus (lib. 1. de Amore Dei „cap. 17.)

CAPUT IV.

Veræ, solidaque virtutes seclusa Caritate non dantur.

Actionum, quæ ad Dei cultum pertinent, præcipua est oratio; oratione siquidem Deum veluti Dominum veneramur. *Mendici Dei sumus, inquit sanctus Augustinus, ante magni Patris familias januam stamus, aliquid ab eo petentes.* Illum ut supremum Dominum agnoscimus, si finem nostrum ultimum in oratione ipsum fatemur, ut & primum principium: quod si ipsum ut finem nostrum ultimum agnoscimus, in illo quiescimus, illumque propterea amamus. Aliquidne a Deo veluti a Patre expectamus, si illum non diligimus, aut si nos, proximumve illi antiferimus? Quæ sine amore fit, Deo non offertur oratio. *Nonne quotidie tales rogant Deum?* ait sanctus Augustinus. *Non rogant Deum. Attendite, si possumus hoc dicere adjuvante Deo. Deus gratis se vult diligi, hoc est caste amari; non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se, Qui ergo invocat Deum, ut dives fiat, Deum non invocat. Hoc enim invocat, quod vult ad se venire.*

Christianorum propria virtus est castitas; sed quomodo a Paganorum castitate differt, qui castas virgines, vestales, maritos castos, pudicasque viduas habebant? Quia nempe Paganorum castitas Dei amore carebat, nec Deum spectabat: castum erat corpus, immunda anima, quia a corporeis voluptatibus abstinens Deum non respiciebat, (ut ait divus Augustinus *de Nupt. & Con-*

Concup. Cap. 2.) Absit eum pudicum dici, qui non propter Deum fidem servat uxori. Quid ergo dicemus, quando & in quibusdam impiis invenitur pudicitia conjugalis? Utrum & peccare dicendi sunt, quod dono Dei male utantur, non id referentes ad cultum ejus, a quo acceperunt? In corporis voluptate hominis felicitatem Epicurei collocabant; superbi alii Philosophi, carnem contemnentem, in sua anima, & in sua virtute felicitatem collocarunt: verum illi secundum carnem viventes, isti secundum animam viventes, nec illi, nec isti secundum Deum viventes. (Serm. 3. de verb. Apost. c. 7.) Veritatem hanc Dei Filius nos docet inquit: Sunt eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum; idest propter Dei amorem, qui ex caritate proficiscitur, (Matth. 19.)

Sacrificium quoddam est eleemosyna; verum nisi ex Dei amore fiat; naturalis tantum pietatis effectus est erga pauperem, cui subvenitur, interdum vero superbiæ opus. Ideo Christus nos sic admonet: Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, (Matth. 6.) Deum igitur in paupere intueri debemus, & Jesum Christum, cujus membrum est pauper. Si amas illum, (inquit sanctus Augustinus, de Civit. l. 21. c. ult.) eme illum ab illo. Qui Christum diligit in christiano, hoc animo ei porrigit eleemosynam, quo accedit ad Christum, non quo vult recedere impunitus a Christo.

Patientia est virtus, qua sine querela immen-
 nentia mala toleramus; sed non est ipsa christia-
 na virtus, si propter Dei amorem mala non tole-
 rat. *Fructus autem Spiritus est patientia* (Co-
 lat. 5.); si vero Spiritus amoris est fructus,
 quomodo sine Dei amore esse potest? *Patientia*
vobis necessaria est, (inquit Apostolus Hebr. 10.)
ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissio-
nem. An sine caritate potest Dei impleri volun-
 tas? Postumusne, quin illum diligamus, boni
 delectari æternis, quæ nobis promisit? Cruciatu
 suos ea fortitudine Regulus passus est, qua nostri
 Martyres suos toleravere; sed Reguli patientia
 virtus christiana non fuit, quia omni carebat ca-
 ritate. *Non intelligunt, (inquit sanctus Augu-*
stinus de Patient. c. 17.), *Et quemque iniquorum*
tanto esse ad quæcumque mala perferenda durio-
rem, quanto in eo major est cupiditas mundi; Et
quemque justorum tanto esse ad quæcumque mala
perferenda fortio-rem, quanto in eo major est cari-
tas Dei. Martyrum virtus non solum magna,
 sed pia fuit; imo vero illa sola virtutis nomine
 digna, & vera est virtus, quæ non militat typho,
 sed Deo.

Quod de virtutibus hisce singulis diximus, de
 reliquis omnibus dicendum est: illæ solæ chris-
 tianæ sunt, quæ Deo serviunt, qui illas largitur.
Absit (inquit idem Pater lib. 4. contra Julian.
cap. 8.), ut virtutes veræ cuiquam serviant nisi
illi, vel propter eum, cui dicimus, Deus virtutum
converte nos.

Veteres Philosophi magnam se dixisse veritatem putarunt, quando dixerunt virtutem propter seipsam amari posse; sed magnam dixere blasphemiam. Etenim si virtus propter seipsam potest amari, ultimum hominis finem illam esse oportet, aut Deum, qui est finis ultimus. *At virtutes* (ait idem sanctus Doctor *lib. 4. contra Julian. cap. 8.*) *ad quodlibet adipiscendum vel tenendum, nisi ad Deum retuleris, etiam ipsa vitia sunt potius, quam virtutes.*

CAPUT V.

Ut omnia opera nostra ad Deum referamus, Caritas urget.

Ut bona & christiana sit actio, debet esse libera, recta intentione facta, & ad Deum referri. A peccati servitute, in quam inciderat liberum arbitrium, gratia liberat, & bonis faciendis operibus aptum reddit. *Veritas*, (inquit Dei filius *Joani 8.*), *liberavit vos. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis.* Intentio debet esse pura. *Si oculus tuus*, (inquit idem Dominus *Matth. 6.*), *fuerit simplex*; idest si intentio pura est: *totum corpus tuum*; idest omnis tua actio, *lucidum erit*; idest bona. At hoc non sufficit; oportet ut ad Deum actio referatur vel actualiter, vel virtualiter, ut Scholæ loquuntur (a). Duo in bo-

(a) Ut homo omnia sua relatione *actuali* immediate in Deum referat, pluribus propositionibus, a Summa Sede protritis, velut necessarium Bajus asseruit. Catholice sentientibus relatio operum *virtualis*, e præmissa actuali fluens, sufficit. Quia immo

no opere reperiuntur juxta sanctum Augustinum officium, & finis. De bonis itaque operibus non *ex officio* præcise est judicandum, sed *ex fine* præcipue, ad quem referuntur. Noverit (ait Augustinus lib. 4. contra *Julian.*), itaque non officii, sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, & facere debere vera sapientia præcipit, peccare convincitur, quia etsi officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est. Ab alienis, exempli gratia, rapiendis substantiis quidam abstinere. Hæc justitiæ actio videri potest, at si ille supplicii timore abstinere, & ne aliquid re aliena pretiosius amittat: quomodo jam hoc factum

immo relationem virtuales nedum explicitam; sed & implicitam a peccato eximere, communior ac melior Theologorum pars tuetur. Relationem virtuales explicitam Titius interdum habet, si quævis agenda in Deum, propter se dilectum, actus v.g. de mane surgens direxit: relationem virtuales implicitam fecisse censetur, si nulla præcedente actuali relatione in Deum, propter se dilectum, libere eligit actum ex objecto suo honestum, ac nulla alia circumstantia vitiatum, puta si largiatur eleemosynam ex motivo misericordiæ; hæc quippe intentione operans *explicite* & proxime particularem actus honestatem, *implicitate* vero & ultimato ipsum Deum, totius honestatis fontem, & auctorem intendere, ac diligere reputatur. Tempus & circumstantias, in quibus virtuales explicita, vel omnino actualis caritatis relatio exigitur, infra, de præcepto dilectionis agentes, cum Authore determinabimus.

factum poterit esse veræ justitiæ, cum seruiat avaritiæ?

Hujus doctrinæ ratio hominis naturæ & officii innuitur. In sua creatione, ut diximus illum veluti rationalem creaturam sub se Deus collocavit, & supra reliquas creaturas corporeas veluti ipsi inferiores. Deum itaque utpote suum principium, finemque ultimum debet intueri, actiones suas omnes ad illum referre, suamque in uno illo requirere beatitudinem; fieri siquidem nequit, ut beatus sit bonum sibi æquale aut inferius possidens. *Non quod alia bona non sint.* (ait Augustinus epist. 56.) *sed summum id dicitur, quo cuncta referuntur.* Quid erit optimum hominis, nisi cui inhærere est beatissimum? Id autem est solus Deus, cui inhærere certe non valemus, nisi dilectione, amore, & caritate. Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei.

Doctor Angelicus sanctus Thomas pariter dicit: (1. 2. quæst. 25. a. 7.) posse actionem bonam esse ex officio, sed non perfecte bonam, quia deest ordinatio debita ad finem ultimum; neque justitiam, neque castitatem veras esse posse, nisi illas ad suum finem caritas referat. Scholastici meliores eandem sequuntur sententiam. Hanc sanctus Thomas affert rationem, quia tunc bona est actio, cum omnem suam perfectionem habet; mala vero, cum aliquid illi deest; sicuti bona res est, cui nihil deest ad sui perfectionem, mala vero, si aliquid illi desit: quemadmodum homo, non homo, sed monstrum est, si organo aliquo, aut aliqua

qua

qua corporis sui parte careat, exempli gratia, cæcus nascatur. Primus actionis defectus est, si objectum sit malum; secundus, si aliqua illi circumstantia defit: Nullum in se malum est objectum, sed relate ad rationalem hominem sunt attendenda, nec homini convenire ea possunt, quæ ejus rationi adversantur. Porro ratio hominem ad finem suum ultimum; idest Deum quærendum impellit: rationis nomine æternam immutabilemque legem intelligo, de qua jam diximus, quæ omnia vult ordinata, idest ad finem referri, ad quem sunt condita, nempe ad Deum.

At Christiani præcipue omnia opera sua referuntur ad Deum referre, ejusdem namque filii per Baptismum sunt effecti. *Videte*, (ait sanctus Joannes 1. Joan. 3.), *qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus*: Deum Christiani Patrem suum vocant per Spiritum adoptionis, quem acceperant, *in quo clamamus Abba, Pater* (Rom. 8.). Hoc nomine Deum vocant in Oratione, (quam a Jesu Christo didicerunt Matth. 5.): *Pater noster, qui es in cælis*. Per Baptismum membra filii Dei efficiuntur, (ut inquit Apostolus Ephes. 4.) *Veritatem autem facientes crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compæctum & connexum per omnem juncturam uniuscujusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate*. Ecce quomodo de filii Dei corpore, cujus membrum est quilibet Christianus, loquatur Apostolus. Si membra ejus sumus, de illius vita debemus vivere, qui

nostrum est caput, ejus spiritu agi debemus, ejusque facta imitari. Porro ille omnia opera sua ad Patrem suum Deum referens, ejus tantum gloriam quæsit: *Ego, (ait ille, Joan. 8.) non quæro gloriam meam, sed ejus qui misit me. Christus non sibi placuit, (inquit Apostolus Rom. 13.) idest suimet amore nihil egit, dixitve; non se quæsit, nec sibi complacuit. Id vero ab eo fieri adeo est repugnans, quantum fieri nequit ne bona ejus & sancta sint opera; quæ talia profecto non fuissent, si a recto suo fine aberrassent.*

Hæc relatio non actiones modo Religionis, reliquarumque virtutum bonas, sanctas, & meritoritas efficit; sed infimis etiam naturalibus actionibus, quæ nobis bestiisque sunt communes, veluti edere ac bibere &c. dignitatem affert. Id aperte docet sanctus Apostolus Paulus ad Corinthios scribens: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite (1. Cor. 10.)*. Idipsum reperit in epistola ad Colossenses: *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum, (Coloss. 3.)* Non de iis actionibus solum hic textus est intelligendus, quæ coram aliis fiunt, in Deique gloriam sunt faciendæ, ut ab omnibus lauderur, nam generalia sunt verba, nec secretas modo, verum etiam publicas afficiunt: *vel aliud quid facitis in verbo aut in opere (Ibid.)*. Alioquin quod clam fit, & secreto fieri Christus jubet, veluti oratio & eleemosyna, finis excellentiam quemadmodum opus publicum non haberet; vel
sibi

sibi debitum finem hæc virtutes non haberent. Sanctus Hieronymus hæc Apostoli verba explicans non de publicis modo actionibus, verum etiam de occultis, de vilioribus quoque secundum naturam, dummodo humanæ actiones sint, scilicet quæ ad finem referri possint.

Auctor Commentarii in Epistolas sancti Pauli hunc textum explicans inquit: *In gloriam Dei edere & bibere, & aliquid facere, hoc est sub invocatione Creatoris, & cum modestia convivium celebretur. In gloria enim Dei aliquid fit cum actibus & conversatione Christiani Deus laudatur.*

Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus ita pariter loquitur: *Omnes ergo actus nostros Christo vult socio, vult teste compleri, hac scilicet ratione, ut bona ipso auctore faciamus, mala propter ipsius contubernium declinemus. Ergo cum diluculo surgimus, debemus priusquam procedamus e cubiculo, gratias agere Salvatori, & ante omnes actus sæculi actus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormientes in lectulis conservavit. In hoc nomine omnes actus nostri dirigendi sunt, & ad ipsum totius vitæ nostræ commercia referenda.*

Sanctus Anselmus in suo Commentario in caput tertium Epistolæ ad Corinthios ait: *Quaecumque loquimini, & quaecumque operamini, omnia facite in nomine Domini, idest nomen eius invocare in exordio locutionis & actionis vestræ, atque sequentia verba & opera ad gloriam eius semper dirigite. Quid quærimus apertius? Græci*

ei Patres Latinis in hoc consentiunt. Sanctus Ba-
filius huic interrogationi: *Quomodo in Dei glo-
riam manducatur & bibitur?* respondet, tunc
nos in Dei gloriam manducare, quando benefi-
ciorum Dei manducantes recordamur, quod te-
stamur exterius; quando veluti Deo inspectante
manducamus; quando cibum capientes volupta-
tem non quærimus, ut ventris mancipia, sed ve-
luti Dei operarii vires reficimus, ut ad ejus jussa,
ejusque gloriam reddamur alacriores, (*Inter-
rog. 156.*)

Sanctus Joannes Chrysostomus ait, nullum in
nostris operibus peccatum, nullam adesse macu-
lam, si Jesus Christus invocetur. „Sive editis
„(*inquit Homil. 9. in cap. 3. ad Coloss.*) sive bi-
„bitis, sive uxorem ducitis, sive peregrinamini,
„in Dei nomine hæc omnia facite, illiusque au-
„xilium poscite. Opusne aliquod vultis exordi-
„ri? illum prius rogate. Verbane facere vul-
„tis? illum præsentem considerate. Propterea
„ab ejus nomine epistolas nostras exordimur.
„Ubi nomen Domini, omnia ibi felicia & pro-
„spera; si enim Consulis nomen firma, validaque
„decreta facit, multo magis id Jesu Christi no-
„men præstabit. Apostolus inquit: *Omnia in*
„*Dei gloriam facite; scilicet juxta illius volunta-*
„*tem: nolite falso cultu Angelos prosequi. Si*
„*editis, gratias Deo agite, si dormitis, vel in*
„*plateam pergitis, idem præstate, non mundo,*
„*non vitæ præsentis adhærentes. Omnia in no-*
„*mine Dei facite, & omnia prospere evenient.*

Theodoretus hunc textum explicans ait, ab Apostolo omnia opera nostra comprehendere, sedere, ambulare, loqui, fratrum misereri, docere; ita ut in his omnibus gloriam Dei dumtaxat quæramus.

Theophylactus in Epistolam ad Colossenses idem docet, nimirum omnia illum in Dei gloriam agere, qui hominibus placere non desiderat, nec inordinatum amorem sectatur. Porro quod opus suum ad Deum non refert, sed seipsum, suam voluptatem, delectationem, aut gloriam quærit, nonne inordinatum motum sectatur?

Dubitare igitur non licet, quin Apostolus in hisce duobus textibus *præceptum* tradat, non consilium. Non enim simplex consilium id persuaderet, quod ille probare intendit, nempe illos, qui oblatos idolis cibos edunt, Dei honorem non considerantes, nec salutem proximi, qui scandalizatur, peccare; peccatum siquidem sine *præcepto* esse nequit.

Nec soli Veteres hanc opinionem amplexi sunt. Sanctus Thomas textum hunc epistolæ ad Corinthios explicans (2. 2. *quæst.* 69. *art.* 1. *quæst.* 83. *art.* 14. *quæst.* 89. *art.* 4. *in qq. disput. de caritate art.* 11. *ad 2.*) disertè ait, *præceptum* in illo contineri, non consilium; illumque peccare, qui actiones suas omnes ad Deum non dirigat; verum opus non esse ut ratio hæc semper actualis sit, sed sufficere virtuale: in plerisque Summæ suæ locis hanc sententiam docet. Doctrinam hanc e primo *præcepto* colligit; cum enim debeat homo ex toto corde & ex totis viribus

bus suis Deum diligere, non potest hoc implere præceptum, nisi actiones suas omnes ad Deum referat (1. 2. quæst. 100. art. 10.) Id a sancto Augulstino acceperat, qui lib. 1. de Doctrina christ. cap. 21. inquit: *Cum autem ait (Deus) toto corde, tota anima, tota mente; nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.* Certum est itaque omnes Christiani hominis actiones in caritate esse faciendas: *Omnia in caritate fiant: & in Deum referendas esse, quando relationis hujus sunt capaces, ac proinde nullam actionem in individuo, ut Scholæ loquuntur, seu singularem existere indifferentem.* Sed cum sæcularia negotia, & hominum in rebus agendis incuria, ab actuali omnium suorum operum ad Deum relatione homines impediant, ita ut, præter religiosiores quosdam, hujusce sui muneris obliviscantur; oportet ut unusquisque mane e lecto surgens diei illius actiones Deo offerat, sicque omnia sua opera ad Deum dirigat. At si quando majoris momenti opus est inchoandum, hoc singulariter ad Deum est referendum, cum tale opus peculiariter ad Dei gloriam pertineat (a).

CA.

(a) Ut Confessarius de hac operum ad Deum relatione, quotidie de mane facienda, pœnitentes omnes, præsertim rudes, sæpius moneat, & si opus, breves formulas edoceat, sublime, quo fungitur, *Doctoris* munus requirit; ad hanc quippe actionum oblationem assuefacti peccatores multa evitabunt peccata: *justi* accumulabunt merita.

CAPUT VI.

Caritati non adversatur, qui æternæ retributionis spe operatur.

Quæ de gratuito Dei amore, id est propter ipsum, diximus, non impediunt quo minus æternæ retributionis spe bona opera fieri possint. Caritas enim in Deum fertur, Deo frui studet, quo in cælo tantum frui perfectè licet. Homini centrum est Deus, suumque centrum omnia suapte natura quærunt. Amor est de bono delectatio, & sicuti præsentì bono cor adhæret, ita bonum absens desiderat. Si in bono quiescit, moveatur oportet, ut ad illud perveniat: quomodo autem moveretur, nisi desiderans? Id de concupiscentiæ non minus, quam de amicitia amore vere affirmatur. Non est concupiscentiæ amor christiana spes, sed amor, qui æterna bona in Deo solo quærìt, & expetit. Quid est dilectio, sive caritas, quam adeo Scriptura laudat & commendat, inquit sanctus Augustinus, nisi amor boni? Porro amor est amantis, & aliud amore prosequimur. En igitur tria, *amans, amatum, & amor.* Quid ergo est amor, nisi vinculum quoddam, quod res duas conjungit, vel conjungere cupit, amantem nimirum, & rem amatam.

Impurum itaque fruendi creaturis desiderium longe distat a desiderio fruendi Deo: illud a carnali cupiditate, hoc a sancta caritate oritur. Si postquam Deum fide invenimus, ait Sanctus Augustinus, quærendus adhuc ille non foret, frustra diceret Apostolus, nos expectare cum patientia quod speramus, nec tamen videmus: semper ille est

est quærendus, quia semper est amandus. In cordibus nostris caritas diffusa est, ut id desideremus, quo habito nihil ultra desiderabimus. In caritate igitur novi Testamenti filii opera sua faciant, nec temporalem retributionem expectent, sed Dei promissionem, nempe ipsum Deum.

Credientium pater erat Abraham, & perfectæ caritatis spiritu actus profecto operabatur, cum filium suum unicum immolare paratus erat, statim ac præceptum Dei audiit. De illo sic ait: Apostolus: *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus* (Hebr. II. v. 10.). Ad præsentia, inquit Theodoretus, non inhiabat, sed futura cupiebat; hæc enim firma sunt & stabilia. Et sane ut domum suam & cognationem suam tam prompte desereret, excellentior domus erat illi expectanda. Sed antequam hæc omnia deserat, cogitationes suas omnes ad Deum debet dirigere, qui sibi ait: *Ego protector tuus, & merces tua magna nimis* (Genes. 15.); Postquam vero mercedem se illi futurum Deus promiserat, terram quoque Chanaan, & filiorum numerum sicut stellas cæli & maris arenam eidem promisit.

Populi Dei Ductor erat Moyses, & figura Jesu Christi, qui e peccati diabolique servitute humanum genus liberavit. Hic (inquit Sanctus Paulus Hebr. II. v. 24. & seq.) *grandis factus negavit se esse filium filicæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi-*

aspiciebat enim in remunerationem: idest in vitam æternam. En heroica caritatis actio spei inimica

Homo juxta Dei cor erat David; ille ergo juxta cor Dei operabatur. Quomodo vero agebat Deus? caritate. David igitur caritate agebatur, cum tam sæpe in Psalmis vitam æternam exoptabat. *Satiabor cum apparuerit gloria tua. Beati qui habitant in domo tua, Domine (Psalm. 16.)* Quando veniam & apparebo ante faciem Dei mei (Psalm. 83.)? Attamen expresse ait: *Inclinabo cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem (Psalm. 118.)* est, inquit Sanctus Ambrosius (in Psalm. eundem.) ista retributio regnum Cælorum, & Paradisi incolatus. Optabat igitur vitam æternam, se beatum futurum non putans, nisi illum possideret, cui dicebat: *Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum (Psalm. 72.)*. Quem versiculum explicans Sanctus Augustinus sic mire loquitur: *Factum est cor castum, gratis jam amatur Deus, non ab illo petitur aliud præmium. Qui aliud præmium petit a Deo, & propterea servire vult Deo, carius facit, quod vult accipere, quam ipsum a quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium Dei? Nullum præter ipsum: præmium Dei est ipse Deus; hoc amat, hoc diligit: si aliud dilexerit, non erit castus amor. Recedis ab igne immortalis, frigesceis, corrumperis.*

Magnus caritatis Doctor erat Sanctus apostolus Paulus: mirum ejus panegyricum texit (Rom. 13.), nihilque aliud Christianis commendat. Caritatis igitur spiritu agebatur, quando tam vehementer

hementer æternam vitam optabat. *Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo* (Philipp. 1. 23.). *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex* (2. Timoth. 4. v. 8.). *Non sunt condignæ passiones ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* (Rom. 8. v. 18.). *Nam quod speramus, per patientiam expectamus* (Rom. 8. v. 25.).

Potest igitur Deus diligi, & una propter promissam retributionem possunt mandata ejus servari. Valde differunt inter se, propter retributionem agere, & agere unice propter retributionem. Qui enim mercedis solum spe bona agit, mercenarius est, non servus fidelis: hic seipsum sibi finem ultimum constituit, Deique amorem amori suimeripsum subalternum & inferiorem facit. „Hæc est, (inquit sanctus Franciscus Salesius *de Amore Dei* l. 1. c. 17.), impietas non ferenda. Perfectioni igitur non adversatur Paradisum cupere, & propter illum agere; verum illi opponitur propter Paradisum dumtaxat agere, illumque ad se referre, non ad Deum, cui gratis est serviendum, id est propter ipsum, ut ejus æterno amore fruamur, & fruendo illum perfecte amemus. Christiani hominis vita cursus est caritatis, quæ in illo per Baptismum diffunditur, & per alia Sacramenta augetur, bonis operibus roboratur, & in cælo completur, ubi sola manet veluti in regno, *cujus lex caritas*, inquit sanctus Augustinus.

CAPUT VII.

Quid sit bona opera facere sicut oportet?

Non sufficit bona opera facere, sed facienda sunt *sicut oportet*. Hac phrasi utitur sanctus Augustinus, quam ab illo, ut sententiam suam declararent, Arausicanum & Tridentinum Concilia acceperunt. Illud inquit: *Nullus potest diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, nisi gratia eum & misericordia praevenierit*. Alterum vero ita definit: *Si quis dixerit, sine praevenienti Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse sicut oportet, anathema sit* (Sess. 6. can. 3.). Has voces *sicut oportet* varie explicant Scholastici; sed earum vim non omnes satis intelligunt.

Opus bonum *sicut oportet* facere, est illud ita facere, ut rectum ac bonum vere sit. Porro ut tale sit, amore justitiae, id est Dei amore, quo gratis ametur illique serviatur, sine carnali timore aut cupiditate, illud est faciendum; mirum quin ad nosmetipsos veluti ad finem ultimum respiciamus. Id aperte docet sanctus Augustinus: *Omnis itaque, (ait Ench. c. 121.), praecepti finis est caritas, id est ad caritatem refertur. Omne praeceptum, quod fit vel timore poenae, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam caritatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris, nondum fit quem admodum fieri oportet, quamvis fieri videatur.*

Sæpe

Quid sit bona opera facere sicut &c. 153

Sæpe hoc sicut oportet explicat per adverbium recte, id vero relate ad Deum, cum nempe gratis Deus amatur. Hoc enim totum recte fit, inquit contra Julianum scribens, quando fit propter ipsum, id est quando gratis amatur ipse. Qualis amor nobis esse non potest, nisi ex ipso. Modo ita explicat: Agere sicut agendum est (de corrup. & gr. c. 2.). Alias sic loquitur: Agere ex animo, & cum bona voluntate facere (lib. 2. Op. imperf.). Interdum ait: Bonum bene facere. Quando timore pœnæ, non amore justitiæ sit bonum, nondum bene fit bonum. Duo rursus adverbia vere & bene interdum conjungit: Ut bonum vere bene, id est non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione faciamus (lib. 2. ad Bonif. cap. 9.).

Veram religionem Judæi habebant; sed legis præcepta servabant solum propter spem temporalium bonorum, quæ lex illis promittebat, aut propter formidinem ea perdendi. Dei præcepta servabant, imo non servabant, sed servare sibi videbantur. Neque enim in eis fides per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas metusque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, procul dubio invitatus facit, ac per hoc in animo non facit.

Hæc ex Dei amore agendi necessitas, & cum recta ultimi finis intentione, ut agatur sicut oportet, iis solis aspera videri potest, qui pagani cor, non christianum habent, & qui conditionis suæ dignitati renuunt operibus respondere; sed qui vere ad Evangelium pertinent,

quod amoris lex est, nihil asperum in hoc re-
perient: illorum imo amor omnem mandato-
rum difficultatem auferet, planamque redde-
viam, quam sola concupiscentia asperam facit.
Dicent Deo cum Davide: *Propter verba labio-
rum tuorum ego custodiui vias duras, passio-
nes meas mortificans, nihilque concupiscentie
tribuens.*

CAPUT VIII.

Timoris bonitas, ac utilitas probatur.

Ex tradita doctrina, nempe esse opera ex cari-
tate & amore iustitiæ facienda, ut vere bo-
na sint & christiana, ne quis suspicetur nos do-
cere, quæ ex gehennæ timore fiunt, esse mala.
Erronea est hæc conclusio, a qua longe distamus;
eamque Tridentinum Concilium cum novis he-
reticorum erroribus damnavit. *Si quis dixerit,*
*inquit canone octavo Sessionis sextæ, gehennæ
metum, per quem ad misericordiam Dei de pec-
catis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus,
peccatum esse, aut peccatores peiores facere,
anathema sit.* Verum aliud extremum est
vitandum, nec ideo dicere actionem quamlibet
ex timore quocumque semper esse bonam; Con-
cilium siquidem aperte declarat, quid in pravi
Lutheri & Calvinii doctrina damnet.

Duo igitur existunt timores *servilis & filialis*;
ille gehennæ pœnas respicit, hic Dei offensam
refugit. Hic quasi filii timor patrem amantis;
ille servorum est, qui, ne a dominis puniantur

tur, timent. Optimus est filialis timor; alter non æque bonus, ad salutem tamen utilis, si nos a peccato coercet (a).

E sacris Litteris hæc distinctio accipitur, quæ Dei ejusque judiciorum timorem præcipue commendat. Domine, ait David, *confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui* (Ps. 118.). *Timete Dominum omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum* (Ps. 33.). *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis* (Ps. 111.). *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi* (Ps. 18.). *Voluntatem timentium se faciet* (Ps. 144.). *In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit spes; timor*

(a) Angelicus Doctor 2. 2. q. 19. a. 2. o. Timorem in mundanum, servilem, filialem, & initialem dividit, hancque divisionem ita declarat: „Dicens, quod de timore nunc agimus, secundum, quod per ipsum aliquo modo ad Deum convertimur, vel ab eo avertimur; cum enim objectum timoris sit *malum*, quandoque homo propter mala, quæ timet, a Deo recedit; & iste dicitur timor *humanus* vel *mundanus*: quandoque autem homo propter mala, quæ timet, ad Deum convertitur, & ei inhæret; quod quidem malum est duplex, scilicet *malum poenæ*, & *malum culpæ*: Si ergo aliquis convertatur ad Deum, eique inhæreat propter timorem poenæ, erit timor *servilis*; si autem propter timorem culpæ, erit timor *filialis*; nam filiorum est timere offensam patris: si autem propter utrumque, est timor *initialis*, qui est medius inter utrumque timorem. Hac S. Thomæ Doctrina Authoris dicta mire illustrantur.

timor Domini fons vitæ, ut declinent a ruina mortis (Prov. 14.). In novo Testamento Christus inquit: *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus: timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete (Luc. 12.).* Apostolus ad timorem amittendi Paradisi fideles exhortans: *Timeamus ergo (inquit Hebr. 4.), ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur in vobis aliud deesse.* Insuper ait: *Cum timore & tremore salutem vestram operamini (Philip. 2. 12.).* Ad Romanos vero ita scribit: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore (Rom. 8.).*

Bonus igitur timor existit, qui est sanctus, caritatem comitatur, sapientiamque perficit: *Principium sapientiæ timor Domini. Sapiens timet Dominum, & declinat a malo. Per timorem Domini declinat omnis a malo (Prov. 1. 14. 15.)*

Primus sæcundi hujusce timoris fructus est hominem coercere, ne exterius peccati opus committat; quamvis, ut diximus, non omnem tollat occultam peccandi cupiditatem. *Timor pænæ, inquit Sanctus Augustinus, etsi nondum habet delectationem bonæ conscientiae, saltem intra claustra cogitationis coercet malum.*

Secundus hujusce timoris fructus est, non modo sæpe hominem a pravis exterioribus actibus coercere, sed etiam concupiscentiæ vim imminuere, quæ ex reperitis actibus augetur. *Ex voluntate perversa facta est libido; & cum servi-*

tur libidini, facta est consuetudo; & cum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Idipsum sibi accidisse idem sanctus Doctor testatur (Lib. 3. Confess. cap. 2.); naturaliter siquidem homo plus dolorem timet, quam voluptatem amet; novit etenim posse a dolore vitam suam destrui, quæ sine voluptate, quam cupit, potest servari.

Tertius timoris hujus fructus est juxta sanctum Augustinum, postquam hominem ab exterioribus pravis operibus removerit, peccandi consuetudinem ab eodem prohibere, ad bonum facilius agendum disponere, & ad amandum, (ita ut Lib. 38. quæst. 36.) incipiat gustari dulcedo pietatis, & commendari pulchritudo virtutis; ut caritatis libertas præ servitutis timore emineat.

Quartus timoris fructus est peccatorem compellere, ut ad Dei misericordiam confugiat, & ab ea gratiam deserendi peccatum exoret. Idipsum, ut diximus, Tridentinum Concilium nos docet inquiring: *Per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinemus.* Infernus igitur est timendus, nec inter pœnas, quas pari possumus, nulla magis est timenda, solus quippe infernus proprie loquendo vera pœna est. *Modo cum dicis mihi* (ait sanctus Augustinus *Serm. 18. de Verbis Apost. c. 7. & 8.) gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus sum; Male times, vane times? Non audeo; quandoquidem ipse Dominus ablato timore subjecit timorem,*

rem, ubi dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, postea non habent quod faciant: sed eum timete, qui habet potestatem corpus & animam mittere in gehennam ignis. Ita dico vobis, timete. Cum ergo Dominus timorem incusserit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum comminationem geminaverit, diciturus ego sum, male times? Ita non dicam: plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeat.

CAPUT IX.

Ex solo inferni pœnarumque timore perfecte non agitur.

Ut perfecte Christiani agant, agere debent et caritate. Porro inferni timor, si solus est, caritatem adjunctam non habet: Timor non est in caritate, (inquit sanctus Joannes *Epist. I. c. 4.*) Caritatem tamen timor in cor introducit. Sicut videmus (ait sanctus Augustinus *Tract. 9. in Epist. S. Joan.*) per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum; sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret caritatem. Idem Doctor illa sancti Joannis verba explicans egregie dicit: Quid ergo dicemus de illo, qui cepit timere diem iudicii? Si perfecta in illo esset caritas, non timeret. Perfecta enim caritas faceret perfectam justitiam, & non haberet quare timeret, imo haberet quare desideraret, ut transiret iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in caritate. Sed in qua caritate? Non

Non in inchoata. In qua ergo? Sed perfecta, inquit, caritas foras mittit timorem. Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat caritati. Cum autem cœperit caritas habitare, pellitur timor qui ei præparavit locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit, & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Major caritas, minor timor; minor caritas, major timor. Quotidie in Oratione dominica dicimus: *Adveniat regnum tuum.* Hoc est diei judicii adventum optare, cum Dei regnum perfecte & in perpetuum stabilietur, diaboli regno jam destructo. Qui bonus non est christianus Jesu Christi adventum timet, etenim timet ne se impium damnandum reperiat. Quando autem homo vere christianus est, Christi adventum optat; sperat enim Christum in se inventurum pium, quem coronet.

Hunc inferni timorem in hominis corde gratia excitat; sed nondum Spiritus sanctus in illorum cordibus habitat, quibus hic timor imperat. Ad Romanos ait sanctus Paulus: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore (cap. 8).* Hæc vox iterum magnum quid significat, nempe Christianos spiritum timoris a Deo non accepisse sicut Judæos, qui hoc spiritu Deo serviebant, quos non debent illi imitari. Si alius esset (inquit Augustinus *Serm. 13. de Verbis Apost. c. 19.*) non diceret Apostolus, iterum. Idem ergo spiritus, sed in tabulis lapideis in timore, in tabulis cordis in dilectione. Agere siquidem debent Christiani ex caritate, quæ secreta

creta

creta est delectatio omnia Dei mandata suaviter reddens; atque interior hæc delectatio est vera Jesu Christi gratia, quæ, ut ait sanctus Joannes, *foras mittit timorem* (1. Joan. 4.).

Inferni timor, si solus sit, non semper peccatum impedit, nisi forte externum; hoc tamen in voluntate manet, quæ peccatum patrare utique vellet, nisi supplicium timeret. *Sub lege est*, inquit sanctus Augustinus, *qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiæ, sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est, quia mallet, si fieri posset, non esse quod timet, ut libere faciat, quod occulte desiderat.*

Hic timor, quo solum pœna timetur, est timor servilis, & carnalis, qui ideo carnem non crucifigit. *Vivit enim peccandi voluntas, quæ in opere manifestatur, dum speratur impunitas.* Quando peccator pœnam post peccatum securitatem timeret, ab hoc externe abstinere, sed illud in corde suo committit; optaret enim ut illud sibi liceret, tristaturque id lege veritum, nec sibi permissum, bono enim non delectatur, & carnaliter malum timeret, quo terretur. Quando ex hac tantum causa a peccato quis abstinere, verendum est ne in illud circo labatur propter voluntatis malitiam. *Gaudeo* (inquit sanctus Augustinus lib. 19. de Verbis Apost. cap. 9.) *fidei tuæ, sed timeo malitiæ tuæ.*

Hujus doctrinæ ratio est, quia, juxta Philosophos, quæ ex timore tantum fiunt, qui passio est

est irascibilis appetitus, in seipsis spectata sunt aliquatenus involuntaria, sicut asserimus. Docet sanctus Thomas (1. 2. quæst. 6. art. 7.), quod in eo, qui per metum aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id quod agitur; sed in eo, qui agit aliquid per concupiscentiam, non manet prior voluntas quæ repudiabat illud, quod concupiscitur, sed mutatur ad volendum id, quod prius repudiabat. Et ideo quod per metum agitur, quodammodo est involuntarium. Qui ejus sequuntur doctrinam, eodem modo loquuntur.

Pœnarum inferni timor, si solus adsit, id est quando quis damnationem tantum timet, sicque est dispositus, ut opus faceret, nisi infernum timeret, licet opus illud Deus prohibeat, & oderit; hic timor, inquam, malam mutare non potest voluntatem: solus justitiæ amor id potest efficere. Timor, inquit sanctus Augustinus, id agebat ne faceres: caritas id agit ne velis facere, etiam si impune possis admittere. Vane quis & falso gloriatur se peccatum vicisse, quando ex solo pœnæ timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala concupiscentia intus est hostis. Mutata sit oportet peccandi voluntas, ita ut peccatum quis oderit ex contraria bene agendi voluntate. Porro ex solo pœnæ timore, quam lex denunciat, non potest voluntas ista mutari; hoc proficiscitur ex amore justitiæ, id est ex caritate, qua opus bonum veluti bonum diligitur: secus homo peccatum vere non odit, sed id tantum, quod comitatur peccatum, nempe infernâ

pœnas, aut temporalia supplicia. Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas metuit. Deus, qui cordis intima penetrat, hanc in eo dispositionem videt, quam homines non agnoscunt, illosque juxta id, quod in eorum cordibus reperit, judicabit. Sic qui jejunium servat, ideo hoc præceptum potest servare, quia inferni pœnas timet, quibus illi plectuntur, qui licet jejunare teneantur, non jejunant. Attamen si solum ex hoc timore jejunet, semper non jejunandi voluntatem retinet, si pœna vitari possit. Idem de iis affirmare licet, qui ex solo pœnæ timore ab adulterio & homicidio abstinere. Nam si illis promitteretur impunitas, & hanc certo sperare possent, pessima quæque committerent: eorum quidem malitia compescitur, sed non auferitur; etenim si possent, justitiam destruerent, quæ actiones puniunt, quas illi facere cupiunt. *Ac per hoc, (inquit Augustinus ibid.), quodammodo justus est justitiæ talis inimicus, ut eam, si potestas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat?*

Denique solus pœnarum inferni timor, quem ad nos ipsos unice referimus, ex vitioso amoris proprii fonte proficiscitur. Sicuti Christiano non licet bona licita propter ipsa amare, neque quod licitum est agere, veluti edere, bibere, studere, operari &c. hæc omnia ad seipsum referendo, & hisce bonis, delectationibusque veluti fini suo ultimo adhærendo, ita neque horum bonorum jacturam propter seipsum timere sine peccato

nequit. Porro qualis est horum bonorum amor, talis est timor ne amittantur. Concupiscentiæ amore plerique Christiani bonis, quæ possident, delectantur: timorem quoque habent, qui ex eodem fonte promanat. Verum non tam timoris vitium hoc est, quam timentis, qui ideo malum timet, quia ab eo torquetur, id non considerans, propter quod malum ipsum timendum est, ut ait sanctus Augustinus: *In eo quod amas, vis ut bene tibi sit; in eo quod times, non vis ut male sit.*

Dicamus igitur inferni timorem bonum utilemque esse; a Deo proficisci, & ad justificationem disponere, neque actionem, quæ ex eo fit, esse peccatum. At non idem dicendum est de timore, qui infernum tanquam hominis malum considerat, neque ullo modo ad Deum respicit, cujus fruitio in inferno amittitur. Potest Christianus dicere: *Ab hoc peccato abstinere volo, me etenim Deus damnabit, si illud committam;* at nequit dicere: *Ideo solum ab hoc peccato volo abstinere, quia me Deus potest punire:* hic enim Dei hostis sermo est, ille vero servi fidelis, non autem adhuc filii, quia filialis timor cum caritate manet, illique sociatur. Tandem timenda est damnatio, non tantum quia ibi ardebit damnatus; sed ideo etiam quia damnatus Deum in æternum amittet, illumque semper odio habebit, ac blasphemabit: quo nil magis horrere Christianus debet (a).

CA-

(a) Majoris claritatis gratia cum Doctore Angelico timoris servilis *substantiam* a speciali *servilitatis modo* distinguere juvat. Pœnam pertimescere

CAPUT X.

Caritatem primum Moralis Christianæ principium esse concluditur.

Quæ de caritate hætenus diximus satis declarant, hanc Ethicæ Christianæ generale esse principium, & conscientiæ casuum decidendorum regulam. Ut igitur, an bona, anve mala sit actio, judicemus, perpendere oportet, utrum ex Dei amore oriatur, an vero ex concupiscentia, aut ex sui vel creaturarum amore. Quæ admodum enim quæ ex caritate fiunt, singula bona sunt opera; ita quæ ex cupiditate proficiunt, mala sunt omnia, licet non æque, sed juxta varios cupiditatis gradus. Juxta hanc regulam plures circa usuram, simoniam, & restitutionem difficultates enodantur. Nam si verum fateri vellent, qui peccata ista committunt, faterentur se, antequam contractus hos licitos aut vetitos esse scirent, dilexisse pecuniam, & beneficium optasse, non ut Deum colerent, illique

---

afflictivam timoris servilis *natura ac substantia* est: pœnam unice ut summum ac principale malum horrescere *accidentaria timoris servilitas* est, non ex timoris servilis natura, sed mala timentis dispositione promanans, utpote qui bono proprio adeo adglutinator hæret, ut quamvis præceptum urgeret, ni simul pœna terreret, avulsionem a creatura nullatenus admitteret. Timor servilis *prior* bonus, a Spiritu S. immixtus, cum Caritate saltem remissa sæpe hospitatur: *posterior* malus, a perversa voluntate oriundus, e Caritatis contubernio perpetuo exclusus manet. Vid. S. Thom. 2. 2. q. 19. a. 4. ☉.

fervirent, sed ut avaritiæ suæ vel ambitioni faverent. Jamvero si in eis Dei amor regnaret, nec pecuniam, nec honores amarent, quoties vel minimum Dei præcepta, Ecclesiæque canones violandi periculum adesset.

Quando dives consilium petit, an ex pecunia sua fructus possit percipere, quin fundum alienet, se nobilem esse dicit, filias nuptui dandas habere, nec generum suæ conditioni parem posse invenire, nisi pecuniam paratam habeat; sterilem fore suam pecuniam, aut a furibus forte rapiendam fore, si in scrinio servetur; vel dicit se filio suo officium esse empturum, nec id posse perficere, si censum instituat. Hinc facile apparet, temporalia tantum emolumenta hominem hunc præ oculis habere. An vero Dei lex & Evangelium illius avaritiæ servire debet; an ille potius Dei, Evangeliique legem sequi? Humilis notæ homo plerumque hic erit, qui nobiles necessitudines cupiet, aut filio suo munus optabit, quod genus suum meritumque superat: licebitne illi propterea pecuniam suam dare ad usuram?

Quare vetus Ecclesia de conscientia casibus libros non habebat? quia videlicet sola Dei lege & Evangelio regebatur. Postquam vero legis Dei, Evangeliique amor in fidelium cordibus fere est extinctus, hi magistros sibi prurientes auribus cocervarunt, qui pravas eorum cupiditates foverent, & sibi placentia solum loquerentur. Ut illorum Deus pravam intentionem puniret, malos hos Doctores ab iis reperiri permisit, qui

non eos divinis legibus subicere curarent, sed divina statuta eorum cupiditatibus accommodare. Hinc detestabilis illa opinio, quam Casuista nonnulli docuere, profecta est, licere pœnitenti quotquot potuerit Doctores consulere, donec illum inveniatur, qui juxta sententiam suam sibi respondeat? Nonne hoc est in Judæorum errorem labi, de quibus Isaias queritur, qui Prophetis suis dicebant: *Loquimini nobis placentia?* (*Isaiæ 20. v. 30.*) Nonne primum Christiani officium, quærendi nempe veritatem, non delectationem, hoc pacto destruitur? Nonne sic in periculosa illa tempora incidimus, quæ prædixit Apostolus, quibus *homines ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent* (*1. Timoth. 4.*). Occulum hoc, ut diximus, Dei est judicium, cujus rationem investigare nequimus: videlicet permittere, ut tot Auctores, quorum profectio recte intentio est, tam periculosa scribant, eisque tam multi fideles credant.

Hanc itaque certam regulam statuamus, nempe quidquid contra caritatem, Deique amorem fit, quocumque illud prætextu tueamur, nihil prodesse, & aut mortale, aut veniale esse peccatum; nihil siquidem absque Dei amore esse vere bonum, ut præcedentibus capitibus solide demonstravimus.

